

ढोरपाटन नगरपालिका

स्थानीय राजपत्र

ढोरपाटन नगरपालिकाद्वारा प्रकाशित

वर्ष: ६) ढोरपाटन, फागुन १ गते, २०७९ साल

नेपालको संविधान तथा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा १०२ को उपदफा (३) बमोजिम ढोरपाटन नगरपालिकाको कार्यपालिकाले जारी गरेको कार्यविधि सर्वसाधारणको जानकारीको लागि प्रकाशन गरिएको छ ।

संवत् २०७९ सालको कार्यविधि नं. २१

स्थानीय स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन

कार्यविधि, २०७९

परिच्छेद – १

प्रारम्भिक

स्थानीय स्वास्थ्य संस्थाबाट सञ्चालन गरिने स्वास्थ्य सेवालाई उपलब्ध स्रोत साधनको अधिकतम सदुपयोग गरी सेवालाई थप व्यवस्थित जनमुखी र प्रभावकारी बनाउन, स्वास्थ्य सेवाको सञ्चालन र व्यवस्थापनमा जनसहभागिता परिचालन गर्न नेपालको संविधान २०७२, स्वास्थ्य नीति, २०७१ जनस्वास्थ्य सेवा ऐन, २०७५ को उद्देश्य कार्यान्वयनमा सहयोग पुर्याउन, स्थानीय स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापनका लागि ढोरपाटन नगरपालिकाले यो कार्यविधि तयार गरेको छ ।

१. संक्षिप्त नाम:

- १.१ यस कार्यविधिको नाम “स्थानीय स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन कार्यविधि, २०७९” रहनेछ ।
- १.२ यस कार्यविधिको आधारमा ढोरपाटन नगरपालिका अन्तर्गतका सबै स्वास्थ्य संस्थाका लागि निर्देशिका बनाई लागू गर्न सकिने छ ।
२. **परिभाषा:** विषय वा प्रसङ्गले अन्य अर्थ नलागेमा, यस कार्यविधिमा
- २.१ आधारभूत स्वास्थ्य सेवा भन्नाले जनस्वास्थ्य सेवा ऐन, २०७५ को दफा ३ को उपदफा (४) बमोजिम आम नागरिकको स्वास्थ्य आवश्यकता पूर्तिका लागि राज्यबाट सुलभ रूपमा निःशुल्क उपलब्ध हुने प्रवर्धनात्मक, प्रतिकारात्मक, निदानात्मक, उपचारात्मक र पुनस्थापनात्मक सेवा सम्झनु पर्छ ।
- २.२ “स्थानीय तह” भन्नाले प्रचलित कानून बमोजिम स्थापित ढोरपाटन नगरपालिका लाई सम्झनु पर्दछ ।
- २.३ “स्थानीय स्वास्थ्य संस्था” भन्नाले ढोरपाटन नगरपालिका भित्रका प्राथमिक स्वास्थ्य सेवा केन्द्र, स्वास्थ्य चौकी, सामुदायिक स्वास्थ्य इकाइ, शहरी स्वास्थ्य केन्द्र लाई सम्झनु पर्दछ ।
- २.४ “समिति” भन्नाले यस कार्यविधि बमोजिम गठित स्थानीय स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति सम्झनु पर्दछ ।
- २.५ “संरक्षक” भन्नाले नगर प्रमुख लाई सम्झनु पर्दछ ।

परिच्छेद-२

कार्यविधिको उद्देश्य, समितिको गठन प्रक्रिया, काम, कर्तव्य र अधिकार

२.१ कार्यविधिको उद्देश्य:

आधारभूत स्वास्थ्य सेवालाई जनताको मौलिक अधिकारको रूपमा स्थापित गर्दै आफ्नो आवश्यकता अनुरूपको स्वास्थ्य सेवा आफैं व्यवस्थापन गर्न स्थानीय स्रोतको सदुपयोग र जन सहभागिता परिचालन गरी सुलभ रूपमा गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउने ।

२.२ समितिको गठन: १. समितिको गठन यस कार्यविधिको परिच्छेद ७ मा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछ ।

२. पदावधि: समितिको पदावधि गठन भएको मितिले ५ वर्षको हुनेछ ।

३. पद रिक्त हुने अवस्था निर्वाचित पदाधिकारीहरूको हकमा नियमित पदावधि समाप्त भएपछि स्वतः समितिको पदावधि समेत समाप्त हुनेछ । मृत्यु भएमा, राजिनामा दिई सो राजिनामा स्विकृत भएमा, फौजदारी अभियोग लागेमा, लगातार तीन वटा बैठकमा विना सूचना अनुपस्थित भएमा समेत पद रिक्त हुनेछ।

२.३ बैठक सम्बन्धी व्यवस्था:

१. समितिको बैठक समितिका अध्यक्षले तोकेको मिति, समय र स्थानमा बस्नेछ । समितिका अध्यक्षले बैठकको अध्यक्षता गर्नेछन् र निजको अनुपस्थितिमा उपाध्यक्षले अध्यक्षता गर्नेछन् । दुबैको अनुपस्थितिमा तोके बमोजिम वा उमेरमा सबैभन्दा जेष्ठ सदस्यले अध्यक्षता गर्नेछन् ।

२. समितिको बैठक कम्तिमा महिनाको एक पटक बस्नेछ । आवश्यक परेको अवस्थामा कुनै पनि समय बैठक बोलाउन सकिनेछ ।

२.४ समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार:

समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ ।

क. अघिल्लो बैठकले गरेका निर्णयहरूको कार्यान्वयनको स्थितिबारे पुनरावलोकन गरी जनस्वास्थ्य कार्यक्रम तथा स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन आदिमा आएका समस्याहरू समाधानका लागि पहल गर्ने, र समाधान हुन नसकेमा समस्याहरूको निराकरणको लागि सम्बन्धित तह र निकायहरूमा पठाउने ।

ख. स्वास्थ्य संस्थाबाट सञ्चालन हुने वार्षिक कार्यक्रमहरूको लक्ष्य निर्धारण, कार्यान्वयन तथा उपलब्धिहरूको समीक्षा गर्ने । वार्षिक रूपमा सामाजिक परीक्षण तथा सार्वजनिक सुनुवाइको व्यवस्था गर्ने ।

- ग. स्वास्थ्य संस्थालाई प्राप्त कार्यक्रम, योजना, सूचना र परिपत्रहरू भए तिनको समयमै जानकारी गरी गराई कार्यान्वयन गर्ने ।
- घ. सम्बन्धित स्थानीय तहले बनाएको आवधिक कार्यक्रम कार्यान्वयन, अनुगमन, समीक्षा र आवधिक प्रतिवेदन तयार गरी सम्बन्धित तहमा पेश गर्ने ।
- ङ. सामुदायिक स्वास्थ्य इकाई/स्वास्थ्य चौकी/शहरी स्वास्थ्य केन्द्रको उन्नति र विकासको सम्बन्धमा आवश्यक नीति, योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा गरी प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्ने गराउने ।
- च. स्वास्थ्य संस्थाहरूको भौतिक सम्पत्तिको संरक्षण तथा नियमित मर्मत सम्भार गर्ने गराउने ।
- छ. स्वास्थ्य सेवाबाट वञ्चित स्थानीय समुदायहरूलाई स्वास्थ्य सेवाको पहुँच सुनिश्चितताका लागि आवश्यक कार्यहरू गर्ने ।
- ज. स्वास्थ्य संस्थामा भौतिक पूर्वाधार, औषधी, स्वास्थ्यकर्मी र स्वास्थ्य उपकरणहरूको उपलब्धता सुनिश्चित गर्न आवश्यक समन्वयात्मक कार्यहरू गर्ने र सेवा प्रवाहको गुणस्तरीयता सुनिश्चितता गर्न तथ्यमा आधारित स्थानीय स्वास्थ्य योजना बनाउन पहल गर्ने ।
- झ. स्थानीय सरकारको स्वास्थ्य क्षेत्रको लक्ष्य तथा उद्देश्य प्राप्तिको लागि आवश्यक पर्ने अन्य काम गर्ने गराउने । प्रदेश तथा संघीय सरकारका तर्फबाट अन्य थप विशेष कार्यक्रम भएमा सोका लागि आवश्यक सहजीकरण गर्ने ।
- ञ. नगरपालिका र सोअन्तर्गतका सामाजिक तथा स्वास्थ्य शाखासंग स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापनसंग सम्बन्धी विषयहरूमा आवश्यक सञ्चार र समन्वय गर्ने ।
- ट. स्थानीय स्वास्थ्य सुशासन सुदृढीकरण तथा स्वास्थ्य क्षेत्रमा सामाजिक जवाफदेहिता सुनिश्चित गर्ने । समितिको बैठकमा कम्तिमा ५१ प्रतिशत सदस्य उपस्थित भएमा बैठकको लागि गणपुरक सङ्ख्या पुगेको मानिनेछ ।

परिच्छेद –३

कार्यक्षेत्र

- ३.१. नेपाल सरकारबाट जारी गरिएको आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रवाह र सेवाको न्यूनतम मापदण्ड कार्यान्वयनको सुनिश्चितता गराउने ।

- ३.२. स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ११ उपदफा २ (झ) मा भएको गाउँ पालिका तथा नगरपालिकाको एकल अधिकार क्षेत्र अन्तर्गत उल्लेख भएका स्वास्थ्य र सरसफाई संग सम्बन्धित (बुंदा १ देखि १२) कार्यक्रमहरूको आफ्नो कार्यक्षेत्रभित्र कार्यान्वयनका लागि व्यवस्थापन, समन्वय र सहजीकरण गर्ने ।
- ३.३. स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ११ उपदफा ४ (ख) मा उल्लिखित प्रदेश र स्थानीय सरकारको साझा अधिकारमा उल्लेख भए बमोजिमका स्वास्थ्य सम्बन्धी कार्यक्रमहरू बुंदा १ देखि १७) आफ्नो कार्यक्षेत्रभित्र आवश्यक कार्यान्वयनका लागि सहयोग, समन्वय र सहजीकरण गर्ने । जनचेतना अभिवृद्धि जस्ता कार्यक्रमहरू लागू गर्न नेतृत्व प्रदान गर्ने ।
- ३.४. स्वास्थ्यको बृहत् सामाजिक निर्धारक तत्वहरूको कारणवारे परिवर्तित जीवनशैली तथा जोखिमपूर्ण व्यवहारवाट मानिसको स्वास्थ्यमा पर्न सक्ने प्रतिकूल प्रभावहरूको पहिचान गर्न र नसर्ने रोगहरूवाट वच्च रोकथामका उपायहरू बारे प्रचार प्रसारगर्ने ।
- ३.५. स्वास्थ्य संस्थाको भौगोलिक कार्यक्षेत्र, जनसङ्ख्या, लक्षित जनसङ्ख्या, जोखिम र पछाडी परेका वर्ग, गरीब र सिमान्तकृत वर्ग निर्धारण गर्न र स्वास्थ्य तथा सहयोगी कार्यक्रम सञ्चालन गर्नका लागि स्थानीय तहमा सिफारिस तथा सहजीकरण गर्ने ।
- ३.६. सर्वसुलभ र गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउनका लागि आवश्यक मानव स्रोत व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्य गर्ने तथा सेवा प्रदायक र स्वास्थ्यकर्मीहरूलाई सहज रुपमा कार्य गर्न अनुकूल तथा सुरक्षित बातावरण सृजना गर्ने र उच्च कार्य सम्पादनका लागि प्रोत्साहित गर्ने ।
- ३.७. स्वास्थ्य संस्थाबाट प्रदान गरिएको सेवा, सेवा प्रदायकहरूको कार्यसम्पादन र यसको उपयोगिताको नियमित समीक्षा तथा मूल्याङ्कन गरी पुरस्कृत समेत गर्ने ।
- ३.८. स्वास्थ्य संस्थाको भौतिक पूर्वाधार तथा सेवा प्रवाह (भवन, औषधी, औजार उपकरण, फर्निचर) को लागि स्वास्थ्य संस्थाको नियमित स्व-मूल्याङ्कनका आधारमा आवश्यक स्थानीय बित्तिय स्रोत साधनहरूको पहिचान तथा परिचालनमा सहयोग गर्ने र सो व्यवस्थापनका लागि सम्बन्धित निकायमा आवश्यक सिफारिस, छलफल, बहस, पैरवी गर्ने ।
- ३.९. स्वास्थ्य सूचनाको उचित व्यवस्थापन गर्न स्वास्थ्य सम्बन्धी तथ्याङ्क, सूचना संकलन, विश्लेषण गरी सोको उपयोगमा वृद्धि ल्याउने । रेकर्डिङ्ग तथा

रिपोर्टिङ्गलाई सुनिश्चित गरी यसको मासिक तथा आवधिक समीक्षा गर्ने।

- ३.१०. स्वास्थ्य संस्थाको भौगोलिक कार्यक्षेत्र भित्रको स्वास्थ्य समस्या र आवश्यकताको विश्लेषण गरी तथ्यमा आधारित योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन गर्ने ।
- ३.११. स्वास्थ्य सेवामा सुशासनलाई मध्यनजर गरी जन सहभागिता र सामाजिक जवाफदेहिता सुनिश्चित गर्दै सेवाग्राहीमैत्री स्वास्थ्य सेवालाई सुदृढिकरण गर्न सहयोग र सहजीकरण गर्ने ।
- ३.१२. विद्युतीय स्वास्थ्यको अवधारणालाई स्थानीय स्तरमा विकास गरी क्रमशः लागूगर्दै जाने । सोको कार्यान्वयनका लागि नगरपालिका र सो अन्तर्गतका सामाजिक तथा स्वास्थ्य शाखासंग आवश्यक सहयोग र समन्वय गर्ने ।
- ३.१३. आफ्नो कार्यक्रमलाई थप प्रभावकारी र जनमुखी बनाउन, अनुभव र सहयोग आदान प्रदान गर्न जिल्ला, प्रदेश तथा संघीय स्तरमा समन्वय गर्ने ।
- ३.१४. आफ्नो कार्यक्षेत्रका सेवाग्राहीहरूका बीच स्वास्थ्य विमा कार्यक्रमको कार्यान्वयनका लागि आवश्यक योजना तर्जुमा र सहजीकरण गर्ने र सेवाको कार्य सम्पादन र यसको उपयोगिताकोनियमित समीक्षा गर्ने ।
- ३.१५. आयुर्वेद, होमियोप्याथी, यूनानी, प्राकृतिक चिकित्सा जस्ता बैकल्पिक स्वास्थ्य सेवा तथा कार्यक्रमलाई आफ्नो योजनामा समावेश गर्दै सोको कार्यान्वयन, अनुगमन र सहजीकरण गर्ने ।
- ३.१६. समुदायमा आधारित प्रबर्धनात्मक, प्रतिकारात्मक, पुनस्थापनात्मक तथा उपचारात्मक स्वास्थ्य सेवाका कार्यक्रमहरू योजनामा समावेश गर्दै सोको कार्यान्वयन, अनुगमन र सहजीकरण गर्ने ।
- ३.१७. महामारी तथा प्राकृतिक प्रकोप जस्ता आकस्मिक स्वास्थ्य सेवाको लागि पूर्व तयारी तथा आवश्यक ब्यवस्थापन गर्ने ।
- ३.१८. प्रेरण प्रणालीलाई क्रियाशील बनाउन आधुनिकीकरण तथा व्यवस्थित गर्ने ।
- ३.१९. सेवाग्राही तथा सेवाप्रदायकहरूको हकहित संरक्षण तथा अधिकार सुनिश्चित गर्न सहजीकरण गर्ने ।

परिच्छेद -४

वित्तीय व्यवस्थापन

४. वित्तीय व्यवस्थापन:

स्थानीय स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिले प्रचलित आर्थिक ऐन नियमहरूको परिधिभित्र रही कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्न निम्न बमोजिम वित्तीय

व्यवस्थापन गर्न सक्नेछन् । स्थानीय स्वास्थ्य संस्थाको वित्तीय व्यवस्थापन नेपाल सरकारको आर्थिक ऐन, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ र नगरपालिकाको आर्थिक ऐन नियम अनुसार हुनेछ ।

४.१ बजेट तर्जुमा:

बजेट तर्जुमा गर्दा संघीय सरकार र प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने अनुदान, नगरपालिकाबाट प्राप्त हुने सहयोग, अन्तर्राष्ट्रिय वा राष्ट्रिय गैह्रसरकारी संस्थाबाट प्राप्त रकम तथा स्थानीय स्वास्थ्य संस्थाको आम्दानीलाई समेत आधार बनाउनु पर्दछ ।

(क) स्वास्थ्य संस्थाको थप व्यवस्थापनका लागि समितिले आर्थिक स्रोतको खोजी गर्ने छ ।

(ख) बजेट तर्जुमा गर्दा संघीय सरकार र प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने अनुदान, नगरपालिकाबाट प्राप्त हुने सहयोग अन्य गैर सरकारी संस्थाबाट प्राप्त हुने सहयोग तथा स्थानीय स्वास्थ्य संस्थाको आम्दानीलाई समेत आधार बनाउनु पर्दछ ।

४.२ खर्च तथा अभिलेख:

(क) दरबन्दी अनुसारको जनशक्तीको लागि आवश्यक तलव भत्ता औषधी तथा उपकरणको कमी नहुने गरी न.पा.बाट प्राप्त अनुदान सुनिश्चित गरी अन्य प्रशासनीक खर्चमा बजेट बाँडफाँट गर्नु पर्नेछ । दरबन्दी बाहेकका जनशक्ती आवश्यक परेमा आर्थिक श्रोतले भ्याउने भएमा मात्र नगर सभाको निर्णय र स्वीकृत मापदण्ड बमोजिम जनशक्तीको करार व्यवस्थापन गर्न सकिने छ ।

(ख) प्रत्येक आ.व.को लागि निर्धारण गरिएको रकम समयमै न.पा./वडा कार्यालयमा माग गर्नु पर्दछ ।

(ग) प्राप्त रकम सम्बन्धित शीर्षकको कार्यक्रम निर्धारित समयमै सम्पन्न गरी सो को अभिलेख स्वास्थ्य संस्थामा पनि राख्नु पर्दछ ।

(घ) स्वास्थ्य संस्थाको स्वामित्वमा रहेको चल, अचल सम्पत्तीको अभिलेख अध्यावधिक गरी ठीक दुरुस्त राख्नु पर्नेछ

(ङ) प्रचलित कानुन बमोजिम प्रत्येक वर्ष स्वास्थ्य संस्थाको लेखा परीक्षण तथा समाजिक परीक्षण गराउनु पर्नेछ ।

(च) सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थाको आफ्नै नाममा बैंक खाता खोल्ने छ र उक्त खातामा जम्मा भएको रकम स्वास्थ्य संस्था प्रमुख र समितिका अध्यक्षको संयुक्त हस्ताक्षरबाट खाता सञ्चालन हुनेछ ।

परिच्छेद: ५

संरक्षक, अध्यक्ष, उपाध्यक्ष तथा सदस्यहरूको काम, कर्तव्य र दायित्व स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिका संरक्षक, अध्यक्ष, उपाध्यक्ष तथा सदस्यहरूको काम, कर्तव्य एवं उत्तरदायित्व देहाय बमोजिम हुनेछ ।

५.१ संरक्षक:

५.१.१ आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्र अत्यावश्यक स्वास्थ्य सेवा सर्वसुलभ गराउन प्राथमिकता क्षेत्र तोकी योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन जस्ता कार्यहरूको लागि सामाजिक विकास र स्वास्थ्य शाखा लगायत स्थानी स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिलाई आवश्यक अभिभावकत्व ग्रहण गरी, संरक्षण र प्रोत्साहन गर्ने ।

५.१.२ नगरपालिका क्षेत्रको स्वास्थ्य अवस्थाको तथ्यगत अवस्थाका बारेमा अद्यावधिक रहने र देखिएका समस्या र सवालहरूको सम्बोधनका लागि पहल गर्ने ।

५.२ अध्यक्ष:

५.२.१ अत्यावश्यक स्वास्थ्य सेवा सर्वसुलभ गराउन प्राथमिकता क्षेत्र तोकी योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने ।

५.२.२ योजना कार्यान्वयनमा प्रभावकारिता ल्याउन कार्यक्रमको कार्य योजना बनाई जिम्मेवार व्यक्ति तोक्ने र समय सीमा निर्धारण गर्ने ।

५.२.३ कार्य योजना बमोजिम पदाधिकारीहरूले कार्य सम्पादनको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने । स्वास्थ्य संस्थामा गुणस्तरीय सेवा प्रदान गर्ने वातावरण भए नभएको यकिन गर्ने र सो को सुनिश्चितता गर्ने ।

५.२.४ कर्मचारीहरूको कामको नियमित मूल्यांकन गरी सम्मान तथा पुरस्कारको व्यवस्था गर्ने र कार्य सन्तोषजनक नभएमा सचेत गराउने ।

५.२.५ कर्मचारीहरूलाई आवश्यकता अनुसार काज, तालीम वा गोष्ठीको आयोजनाको लागि पहल गर्ने ।

५.२.६ स्वास्थ्य सेवालाई अझ बढी प्रभावकारी बनाउन आन्तरिक स्रोतले भ्याएसम्म स्वास्थ्य संस्थामा आवश्यकता अनुसार थप कर्मचारी व्यवस्था गर्न आवश्यक पहल गर्ने ।

५.२.७ समितिको बैठकमा कुनै विषयमा मत बाझिएमा निर्णायक मत दिने ।

५.२.८ समय समयमा कार्यालयको निरीक्षण गरी कार्यालयको नगदी, जिन्सीकोलगत अद्यावधिक गराउने ।

५.३ उपाध्यक्ष:

५.३.१ अध्यक्षले गर्ने माथिका सबै कार्यहरूको अतिरिक्त निजको अनुपस्थितिमा बैठकको अध्यक्षता गर्नेछन् ।

५.४ सदस्यहरू:

५.४.१ स्वास्थ्य कार्यक्रमहरूको योजना तर्जुमा प्रक्रियामा सक्रिय सहभागिता जनाउने र आवश्यक सहयोग पुर्याउने ।

५.४.२ स्थानीय स्रोत साधन जुटाउन, परिचालन गर्न राय, सुझाव र सहयोग पुर्याउने ।

५.४.३ कुनै क्षेत्रमा थप स्वास्थ्य कार्यक्रमहरूको आवश्यकता भए समितिलाई जानकारी दिने ।

५.४.४ समितिले कुनै उपसमितिको संयोजक वा सदस्य तोकेमा सोही अनुसारको जिम्मेवारी वहन गर्ने ।

५.४.५ अध्यक्ष र उपाध्यक्षको अनुपस्थितिमा हुने बैठकमा अध्यक्षता गर्नु पर्ने अवस्था परेमा अध्यक्षता गर्ने ।

५.४.६ समितिले निर्णय गरे अनुसार स्वास्थ्य संस्था, कर्मचारी र स्वास्थ्य कार्यक्रमहरूको सुपरीवेक्षण, अनुगमन र रेखदेख गर्ने ।

५.४.७ समितिका सदस्यहरूले पालैपालो गरी मासिक समीक्षामा भाग लिने ।

५.४.८ आधारभूत स्वास्थ्य शिक्षाका कार्यक्रमहरू सबै इकाईमा नियमित सञ्चालन हुने व्यवस्था गर्ने ।

५.४.९ स्वास्थ्य क्षेत्रको बहुआयामिक विकासको लागि बहुक्षेत्रीय समन्वय तथा सहकार्य गर्ने गराउने ।

परिच्छेद- ६

स्थानीय स्वास्थ्य संस्थाबाट सञ्चालन गरिने क्रियाकलाप सम्बन्धी व्यवस्थित

६.१ आधारभूत स्वास्थ्य तथा सरसफाइ सेवाहरूलाई आधार मानी स्थानीय स्वास्थ्य संस्थाहरूबाट सञ्चालन गरिने स्वास्थ्य कार्यक्रमहरू तथा क्रियाकलापहरू देहाय बमोजिम हुनेछन्।

स्वास्थ्य कार्यक्रमहरू	प्रा.स्वा.के.	स्वा.चौ.,आ. स्वा.से.के.	श.स्वा.ई.	सा.स्वा.ई.
योजना तर्जुमा				
(क) स्वास्थ्य संस्था प्रोफाईल तयार गर्ने र नियमित रूपमा अद्यावधिक गर्ने ।	√	√	√	-

(ख) राष्ट्रिय कार्यनीति र निर्देशन अनुसार आफ्नो कार्यक्षेत्रको आबधिक तथा वार्षिक योजना तयार गरी सम्बन्धित निकायमा पेश गर्ने ।	√	√	√	-
(ग) स्वीकृत भई आएका कार्यक्रमहरू कार्यान्वयनको लागि मातहतका निकाय तथा व्यक्तिहरूमा काम र लक्ष्यको बाँडफाँट गर्ने ।	√	√	√	-
(घ) कार्ययोजना र कार्य तालिका बनाउने र कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने ।	√	√	√	√
परिवार नियोजन कार्यक्रम				
(क) कार्यक्षेत्रभित्र परिवार नियोजन सेवा दिनुपर्ने लक्षित समूहका दम्पतीहरूको लगत तयार गर्ने र अद्यावधिक गरी राख्ने	√	√	√	√
(ख) परिवार नियोजनको आवश्यकता, महत्त्व र फाइदाबारे लक्षित समूह, जनसमुदायलाई जनचेतना फैलाउने ।	√	√	√	√
(ग) परिवार नियोजनको सेवा तथा परामर्श सेवा उपलब्ध गराउने ।	√	√	√	√
(घ) बन्ध्याकरण शिविर माग गर्ने र सञ्चालनमा सघाउ पुर्याउने ।	√	√	√	√
(ङ) परिवार नियोजनका साधनहरूको प्रयाप्त मौज्जात कायम राख्ने ।	√	√	√	√
(च) परिवार नियोजनका साधन अपनाउनेहरूको अनुगमन गरी निरन्तरता कायम गर्ने ।	√	√	√	√
सुरक्षित मातृत्व				
(क) प्रत्येक गर्भवती महिलाको विवरण राख्ने ।	√	√	√	√
(ख) गर्भवती महिलाहरूलाई कम्तिमा ४ पटक परीक्षण गरी सेवा र परामर्श दिने।	√	√	√	√
(ग) स्वास्थ्य संस्थामा सुरक्षित प्रशुती सेवा प्रदान गर्ने । जटील अवस्थाका गर्भवती तथा प्रशुतीलाई प्रेषणको ब्यवस्था मिलाउने ।	√	√	√	-
(घ) सुत्केरीपछि आमा र शिशुलाई कुनै पनि समस्या परे नपरेको जानकारी लिई आवश्यक परेकालाई घरेमा गई सेवा प्रदान गर्ने ।	√	√	√	√
(ङ) सुरक्षित मातृत्वको महत्त्वबारे स्वास्थ्य शिक्षा दिने, सुरक्षित मातृत्व सम्बन्धी उपलब्ध सेवाबारे बताउने ।	√	√	√	√
(च) फिल्डमा कार्यरत स्वास्थ्यकर्मीहरूले महिला स्वास्थ्य स्वयं सेविकाहरूको सहयोग लिई मातृ तथा नवशिशु मृत्युको कारणहरूको विवरण बनाई राख्ने।	√	√	-	-
खोप				
(क) खोपको महत्त्वबारे स्वास्थ्य शिक्षा दिने	√	√	√	√

(ग) खोप क्लिनिक सञ्चालनको लागि लक्षित समूहको तथ्याङ्क लिई आवश्यक सामग्रीहरूको आपूर्ति गर्ने ।	√	√	√	√
(घ) कोल्डचेन कायम राखी भ्याक्सिन आपूर्ति गर्ने	√	√	√	√
(ङ) खोप क्लिनिक सञ्चालन गर्ने ।	√	√	√	√
(च) खोप दिनुपर्ने बाँकी सङ्ख्या पत्ता लगाउने र शुक्ष्मयोजना तयार गरी पूरा खोप दिने व्यवस्था मिलाउने ।	√	√	√	√
पोषण				
(क) पोषणको महत्त्वबारे स्वास्थ्य शिक्षा दिने ।	√	√	√	√
(ख) ३ वर्ष मुनिका बच्चाहरूको वृद्धि अनुगमन गर्ने	√	√	√	√
(ग) कुपोषण भई आएका बच्चा तथा गर्भवती महिलालाई उपचार गर्ने ।	√	√	√	√
(घ) कडा खालको कुपोषित व्यक्तिलाई प्रेषण गरी पठाउने	√	√	√	√
(ङ) भिटामिन ए तथा आइरन कम भई आएका बच्चा तथा गर्भवती महिलालाई भिटामिन ए र आइरन चक्की वितरण गर्ने ।	√	√	√	√
(च) आयोडिनयुक्त नुनको प्रयोगको प्रवर्द्धन गर्ने ।	√	√	√	√
(छ) सन्तुलित भोजनबारे सवै परिवार सम्म चेतना पुर्याउन स्वास्थ्य संस्थाहरूमा नियमित छलफल गर्ने गराउन	√	√	√	√
झाडापखाला				
(क) झाडापखाला बारे स्वास्थ्य शिक्षा दिने ।	√	√	√	√
(ख) ओ.आर.टि.कर्नर स्थापना गरी सञ्चालन गर्ने ।	√	√	√	√
(ग) झाडापखालाबाट ग्रसित बिरामीको लेखाजोखा गरी जलवियोजनको स्थिति अनुसार उपचार तालिका अपनाई उपचार गर्ने ।	√	√	√	√
(घ) झाडापखाला प्रकोपको मौसम आउनु अगाडी नै पुनर्जलीय उपचार सामग्रीहरूको मौज्जात स्थिति अध्ययन गरी सोको खाँचो नहुने व्यवस्था मिलाउने ।	√	√	√	√
श्वास-प्रश्वास				
(क) श्वास-प्रश्वास रोगको रोकथाम बारे स्वास्थ्य शिक्षादिने ।	√	√	√	√
(ख) आएका श्वास-प्रश्वास रोगीको लेखाजोखा गरी तत्कालै स्तरीय उपचार पद्धति अपनाई उपचार गर्ने ।	√	√	√	√
(ग) उपचार हुन नसकेका बिरामीलाई प्रेषण गरी पठाउने र पठाउँदा बाटोमा लाग्ने समयको लागि आवश्यक औषधी उपलब्ध गराउने ।	√	√	√	√

(घ) श्वास प्रश्वास रोगको उपचारका लागि आवश्यक औषधीको कमी नहुने	√	√	√	√
औलो				
(क) औलो रोग तथा कालाजार प्रभावित क्षेत्रमा बच्ने उपाय बारे जनचेतना जगाउने ।	√	√	√	√
(ख) औलो प्रभावित क्षेत्रमा ज्वरो आएको व्यक्ति को रक्त नमूना संकलन कार्य लाई ब्यबस्थित गर्ने ।	√	√	-	-
(ग) औलो रोग शङ्का गरिएका व्यक्तिको रक्तनमूना लिने, प्रयोगशालामा जाँच गर्न पठाउने निर्देशिका अनुसार उपचार गर्ने	√	√	√	√
(घ) औलो रोग नियन्त्रण तथा उपचार गर्न आवश्यक औषधी नियमित आपूर्ति हुने ब्यवस्था मिलाउने (माग गर्ने, वितरण गर्ने)	√	√	√	√
(ङ) प्रभावित क्षेत्रमा सिफारिश गरिएको औषधी छर्कने र झल बितरण कार्य सञ्चालन गर्ने	√	√	√	√
क्षयरोग नियन्त्रण				
(क) क्षयरोगको रोकथामका लागि स्वास्थ्य शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	√	√	√	√
(ख) शंकास्पद रोगीहरूको खकार नमूना संकलन गरी प्रयोगशालामा पठाउने ।	√	√	√	√
(ग) प्रमाणित भएका रोगीको म्इत्क् विधि अनुसार उपचार गर्ने ।	√	√	√	√
(घ) दर्ता भएका तर उपचारमा नआउने विरामी को खोजी गरी उपचार नियमित गराउने ।	√	√	√	√
(ङ) उपचारको लागि औषधीको ब्यवस्था मिलाउने ।	√	√	√	√
कुष्ठरोग नियन्त्रण				
(क) कुष्ठरोगको रोकथाम, नियमित उपचार तथा पूनस्थापना बारे जनचेतना जगाउने ।	√	√	√	√
(ख) कुष्ठरोगबाट प्रभावित ब्यक्तिहरूका लागि नियमित क्लिनिक सञ्चालन गर्ने ।	√	√	-	-
(ग) कुष्ठरोगको उपचार र औषधीको प्रतिक्रिया बारे परामर्श दिने ।	√	√	√	√
(घ) नियमित उपचारमा नआउनेको खोजी गरी नियमित उपचार गराउने ।	√	√	√	√
(ङ) कुष्ठरोग नियन्त्रणको लागि आवश्यक औषधी अटुट गर्ने ब्यवस्था मिलाउने ।	√	√	√	√
(च) कुष्ठरोगको रोकथाम बारे प्रचार प्रसार गर्ने ।	√	√	√	√
एड्स यौनरोग				
(क) एच.आई.भी.एड्स यौनरोग रोकथाम सम्बन्धी स्वास्थ्य शिक्षा दिने ।	√	√	√	√

(ख) यौनरोगको उपचार गर्ने र शंकास्पद व्यक्ति लाई परामर्श तथा आवश्यक परीक्षणका लागि रेफर गरी पठाउने ।	√	√	√	√
महामारी नियन्त्रण तथा प्राकृतिक प्रकोप				
(क) आफ्नो कार्यक्षेत्रमा कुनै महामारी फैलिएमा तत्काल नियन्त्रण कार्य सुरु गरी समुदायलाई सचेत गराउनुका साथै सो बारे माथिल्लो निकाय लाई जानकारी गराउने	√	√	√	√
(ख) प्राकृतिक प्रकोपको अवस्थामा आर.आर.टी.संग समन्वय गरी तत्कालै प्रभावित क्षेत्रमा गई आवश्यक सेवा प्रदान गर्ने ।	√	√	√	√
वातावरणीय सरसफाई				
(क) आफ्नो स्वास्थ्य संस्थाबाट निस्केको फोहोरमैलाको उचित व्यवस्थापन गर्ने र वरपरको वातावरण सरसफाई राख्ने ।	√	√	√	√
(ख) कार्यालय परिसर, सुई, मलहम-पट्टी लगायत स्वास्थ्य सेवा कक्षहरू सफा बनाई राख्ने	√	√	√	√
(ग) चर्पीको महत्त्व बुझाई सोको प्रयोग बढाउन समुदायलाई प्रोत्साहित गर्ने ।	√	√	√	√
(घ) खानेपानी मुहान सफा राख्न जनसहभागिता जुटाउने ।	√	√	√	√
स्वास्थ्य शिक्षा				
(क) स्थानीय मेला, चाडपर्व आदिमा स्वास्थ्य प्रदर्शनी नाटक, झाँकी आदिको प्रदर्शन गर्ने ।	√	√	√	√
(ख) शैक्षिक सामग्री उपलब्ध गर्ने, सम्भार गर्ने र स्थानीय सचारमाध्यमको उचित प्रयोग गर्ने	√	√	√	√
(ग) नियमित रूपले स्वास्थ्य सम्बन्धी विविध विषयमा स्वास्थ्य शिक्षा दिने	√	√	√	√
(घ) आफ्नो क्षेत्रभित्रका सबै विद्यालयहरूमा स्वास्थ्य शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।	√	√	√	√
(ङ) राष्ट्रिय अभियानका कार्यक्रमबारे स्वास्थ्य शिक्षा प्रदान गर्ने				
गाउँघर क्लिनिक कार्यक्रम	√	√	√	√
(क) प्राथमिक स्वास्थ्य सेवा गाउँघर क्लिनिक सञ्चालन हुने स्थान निश्चित गराउने ।	√	√	-	-
(ख) कार्यक्रम सम्बन्धी वडा स्तरीय परिचयात्मक गोष्ठीहरू सञ्चालन गर्ने	√	√	-	-
(ग) गाउँघर क्लिनिक व्यवस्थापन समितिको गठन तथा सञ्चालन गर्ने ।	√	√	-	-
(घ) आवश्यक पर्ने औषधी तथा सम्पूर्ण आवश्यक सामग्रीहरूको आपूर्ति व्यवस्था मिलाउने ।	√	√	-	-

(ड) सुरक्षित मातृत्व, परिवार नियोजन लगायतका अन्य निर्धारित सेवाहरू प्रदान गर्ने ।	√	√	-	-
(च) सुक्ष्म योजना अनुसार गाँउघर क्लिनिक सञ्चालन भएको छ वा पर्याप्त सङ्ख्यामा सेवा प्रदान गरिएको छ भन्ने कुरा यकिन गर्ने ।	√	√	-	-
महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका				
क) जनसङ्ख्या/कार्यक्षेत्रको आधारमा छनौट भएका महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरूका लागि कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।	√	√	-	-
(ख) लक्ष्य अनुसार आधारभूत तालिम नियमित रूपमा सञ्चालन गर्ने ।	√	√	-	-
(ग) कार्यक्रमको अर्धवार्षिक समिक्षा र रिफ्रेसर तालिम सञ्चालन गर्ने ।	√	√	-	-
(घ) महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरूसंग नियमित भेटघाट गर्ने तथा आमा समूहको बैठकमा नियमित भाग लिने ।	√	√	√	√
(ड) महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरूलाई कण्डम, पिल्स, पुनर्जलीय झोल प्याकेट, आईरन चक्की, जिन्क, सिटामोल, भिटामिन ए, प्राथमिक उपचार, शैक्षिक सामग्री तथा अन्य सामानको आपूर्ति व्यवस्था मिलाउने ।	√	√	-	-
उपचार सेवा				
(क) नियमानुसार नियमित रूपमा बहिरङ्ग सेवा सञ्चालन गर्ने ।	√	√	√	√
(ख) उपचारको लागि आएका बिरामी जाँच गरी औषधोपचार गर्ने र आवश्यकता अनुसार प्रेषण गर्ने ।	√	√	√	√
(ग) आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने ।	√	√	√	√
(घ) अन्तरङ्ग उपचार सेवा दिने ।	√	-	-	-
(ड) रक्तचाप परीक्षण, धड्कन-नाडी चेक गर्ने, ज्वरोको नाप, श्वासप्रश्वास , वृद्धि बिकास, तौल उचाई परीक्षण सम्बन्धी सेवा दिने	√	√	√	√
(च) बेहोस, जन्डिस ,रक्तअल्पता ,लिम्फनोड सुन्लिएको, निलोपन क्लविङ्ग छाती ,सम्बन्धी उपचार सेवा दिने ।	√	√	-	-
(छ) नसा सम्बन्धी जाँच मोटर (सेनसोरी, मानसिक, टाउको र गर्दन जाँच ।	√	-	-	-
(ज) पेट सम्बन्धी, यौनाङ्ग परीक्षण स्प्राईनल परीक्षण लिम्ब सपरीक्षण गर्ने ।	√	-	-	-

(झ) नसर्ने रोगहरू जस्तै, मुटु सम्बन्धी, दीर्घ श्वास प्रश्वास सम्बन्धी रोग, मधुमेह र उच्च रक्तचापको निदान, उपचार, नियन्त्रण तथा रोकथाम सम्बन्धी क्रियाकलापहरूमा सहयोग गर्ने ।	√	√	√	√
(ञ) ज्वरो, टाउको दुखेको जीउ दुखेकोखोकी लागेको, पाँच वर्ष मुनीको बच्चा बिरामी न्यून श्वासप्रश्वास छाती पोलेका पेट सम्बन्धी झाडापखाला बान्ता, दिसामा रगत पिसाबमा रगत उच्च रक्तचाप, चिनीरोग (मलेरीयासम्बन्धी उपचार र व्यवस्थापन गर्ने ।	√	√	√	√
मेडिको -लिंगल केश				
(क) घाउचोट, लागूपदार्थ सेवन, बलात्कार आदि पुलिस केश जाँच गरी प्रमाणित गर्ने ।	√	-	-	-
(ख) लास जाँच गरी प्रमाणित गर्ने ।	√	-	-	-
अनुगमन				
(क) लक्ष्य, प्रगती, सेवाको कभरेज, मुख्य रोग र स्वास्थ्य समस्या सम्बन्धी चार्ट ग्राफ बनाई डिस्प्ले गर्ने ।	√	√	√	√
(ख) प्राप्त प्रतिवेदनलाई विश्लेषण गरी प्रत्येक कार्यक्रम तथा गतिविधिको लेखाजोखा गर्न मासिक रुपमा स्टाफ बैठक गर्ने र समीक्षाको आधारमा सम्बन्धित निकायहरूलाई फिडब्याक दिने ।	√	√	-	-
(ग) माथिल्ला निकायबाट प्राप्त फिडब्याकलाई स्टाफ बैठक राखी छलफल गर्ने र निर्देशानुसार कार्यवाही गर्ने ।	√	√	√	√
प्रशासनिक कार्य	√	√	√	√
(क) आएको सम्पूर्ण चिठीपत्रहरू दर्ता गर्ने र विषयगत फाइल खडा गरी राख्ने ।	√	√	√	√
(ख) पठाउनु पर्ने पत्रहरू चलानी गर्ने र विषयगत फाइल खडा गरी प्रतिलिपि राख्ने।	√	√	√	√
(ग) प्राप्त पत्रहरूमा आवश्यकतानुसार कार्यवाही गर्ने	√	√	√	√
(घ) कर्मचारीको हाजिरी लगायत सम्पूर्ण व्यक्तिगत रेकर्ड राख्ने ।	√	√	√	√
(ङ) आगन्तुक तथा सुपरीवेक्षण पुस्तिका बनाई सुपरीवेक्षणमा आउनेको राय मन्तव्य लेखाई राख्ने	√	√	√	√
(च) मातहतका कर्मचारीहरूले आफ्नो कार्य विवरण अनुसार कार्य गराईरहेका छन् भन्ने कुराको यकिन गर्ने ।	√	√	√	√
(छ) सञ्चालक समिति, परिषद्हरू र इकाईहरूको अभिलेख अद्यावधिक राख्न	√	√	√	√
अभिलेख तथा प्रतिवेदन	√	√	√	√

क) व्यवस्थापन सूचना प्रणालीले लागू गरेका फर्म,कार्डको प्रयोग गरी सम्पूर्ण स्वास्थ्य कार्यक्रम तथा गतिविधिहरूको अभिलेख राख्न तथा निर्धारित मितिभित्र सम्बन्धी निकायमा प्रतिवेदन पठाउने ।	√	√	√	√
(ख) आवश्यक पर्ने फर्म, रजिष्टर कमसेकम ३ महिनाको लागि स्टक बाँकी हुँदैनमा माग गर्ने ।	√	√	√	√
अन्य	√	√	√	√
(क) स्थानीय स्रोत परिचालन गरी स्वास्थ्य सुधारका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने ।	√	√	√	√
(ख) थप भएका नयाँकार्यक्रमहरू निर्देशिका अनुसार सञ्चालन गर्ने ।	√	√	√	√
(ग) कृषि र वातावरणको क्षेत्रमा सरोकारवाला पक्षसँग सहकार्य गरी सन्तुलित भोजनको पर्याप्तता, सफा खानेपानी, स्वच्छ वातावरण निर्माणको लागि आवश्यक कार्यक्रम निर्माण र कार्यान्वयन कार्यमा सहयोग गर्ने ।	√	√	√	√

प्रा.स्वा.के. . प्राथमिक स्वास्थ्य सेवा केन्द्र । स्वा.चौ. . स्वास्थ्य चौकी । श.स्वा. के. . शहरी स्वास्थ्य केन्द्र । सा.स्वा.इ. . सामुदायिक स्वास्थ्य इकाइ

परिच्छेद -७

स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिको गठन

- ७.१. प्राथमिक स्वास्थ्य सेवा केन्द्र सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति नगरपालिका प्रमुख (संरक्षक)
१. नगरपालिका भित्र पर्ने प्राथमिक स्वास्थ्य सेवा केन्द्र अवस्थित वडाको अध्यक्ष -अध्यक्ष
- २ अध्यक्षले मनोनित गरेको एकजना-उपाध्यक्ष (निर्वाचित महिला वडा सदस्यबाट) -सदस्य
३. प्राथमिक स्वास्थ्य सेवा केन्द्र रहेको क्षेत्रको विद्यालयका शिक्षिकाहरू मध्येबाट एक जना -सदस्य
४. स्थानीय व्यापार संघको प्रतिनिधि एकजना -सदस्य
५. समितिबाट मनोनित महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरू मध्येबाट एकजना -सदस्य
६. सम्बन्धित वडा कार्यालयका सचिव- सदस्य
७. संरक्षकले तोकेको महिला एक जना- सदस्य

८. किशोरीहरू मध्येबाट एक जना -सदस्य
९. सम्बन्धित प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र प्रमुख सदस्य -सचिव
- ७.२. स्वास्थ्य चौकि सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति
नगरपालिका प्रमुख - संरक्षक
१. नगरपालिका भित्र पर्ने स्वास्थ्य चौकि अवस्थित वडा का प्रमुख -अध्यक्ष
२. अध्यक्षले मनोनित गरेको एकजना (निर्वाचित महिला वडा सदस्यबाट) - उपाध्यक्ष
- ३.स्वास्थ्य चौकि रहेको क्षेत्रको विद्यालयका शिक्षिकाहरू मध्येबाट एक जना - सदस्य
४. स्थानीय व्यापार संघको प्रतिनिधि एकजना - सदस्य
- ५.समितिबाट मनोनित महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरू मध्येबाट एकजना - सदस्य
- ६.सम्बन्धित वडा कार्यालयका सचिव -सदस्य
७. संरक्षकले तोकेको महिला एक जना - सदस्य
८. किशोरीहरू मध्येबाट एक जना - सदस्य
९. सम्बन्धित प्राथमिक स्वास्थ्य चौकी प्रमुख - सदस्य -सचिव
- ७.३ शहरी स्वास्थ्य केन्द्र सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति
नगरपालिका प्रमुख (संरक्षक)
१. नगरपालिका भित्र पर्ने शहरी स्वास्थ्य केन्द्र अवस्थित वडा का प्रमुख -अध्यक्ष
२. अध्यक्षले मनोनित गरेको एकजना (निर्वाचित महिला वडा सदस्यबाट) - उपाध्यक्ष
- ३.शहरी स्वास्थ्य केन्द्र रहेको क्षेत्रको विद्यालयका शिक्षिकाहरू मध्येबाट एक जना- सदस्य
- ४.स्थानीय व्यापार संघको प्रतिनिधि एकजना - सदस्य
- ५.समितिबाट मनोनित महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरू मध्येबाट एकजना - सदस्य
- ६.सम्बन्धित वडा कार्यालयका - सचिव सदस्य
७. संरक्षकले तोकेको महिला एक जना - सदस्य
८. किशोरीहरू मध्येबाट एक जना - सदस्य
९. सम्बन्धित शहरी स्वास्थ्य केन्द्र प्रमुख - सदस्य - सचिव
- ७.४ सामुदायिक स्वास्थ्य इकाइ सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति
नगरपालिका प्रमुख - संरक्षक
१. नगरपालिका भित्र पर्ने सामुदायिक स्वास्थ्य इकाइ अवस्थित

वडा का प्रमुख

-अध्यक्ष

२.अध्यक्षले मनोनित गरेको एकजना (निर्वाचित महिला वडा सदस्यबाट)

- उपाध्यक्ष

३.सामुदायिक स्वास्थ्य इकाइ रहेको क्षेत्रको विद्यालयका शिक्षिकाहरू मध्येबाट एक जना

- सदस्य

४.स्थानीय व्यापार संघको प्रतिनिधि एकजना

- सदस्य

५.समितिबाट मनोनित महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरू मध्येबाट एकजना

- सदस्य

६.सम्बन्धित वडा कार्यालयका सचिव

- सदस्य

७. संरक्षकले तोकेको महिला एक जना

- सदस्य

८.किशोरीहरू मध्येबाट एक जना

- सदस्य

९.सम्बन्धित स्वास्थ्य सामुदायिक स्वास्थ्य इकाइ प्रमुख

-सदस्य - सचिव

नोट: १. समितिका पदेन सदस्यहरू संरक्षक, सम्बन्धित वडाका प्रमुख, शिक्षक प्रतिनिधि, वडाका सचिव र सम्बन्धित स्वास्थ्यसंस्थाका प्रमुखको पहिलो बैठकले समितिका थप सदस्यहरूको मनोनयन गर्नेछ ।

२. बैठकमा निम्न बमोजिम क्षेत्रको अनिवार्य प्रतिनिधित्व रहने गरी सदस्यहरू आमन्त्रित गर्नुपर्नेछ,

क. दलित जनजातिबाट १ जना

ख. अपांग, अशक्त वा जेष्ठ नागरिकहरूमध्येबाट १ जना

३. नगरपालिका स्तरमा स्वास्थ्य सेवा प्रवाह गर्ने नीजि, गैरसरकारी तथा दातृ संस्थाका आयोजना र कार्यक्रमका प्रतिनिधिहरूलाई समितिको बैठकमा आमन्त्रितको रूपमा संलग्न गराउन सकिने छ ।

७.५ बर्थिङ सेन्टर स्थापनाका लागि:

अपेक्षित गर्भवति कम्तिमा ६० जना हुनुपर्ने,

संस्थागत सुत्केरी बार्षिक कम्तिमा १५ जना हुनुपर्ने,

सबैभन्दा टाढाको गाउँ वा बस्तीबाट नजिकको बर्थिङ सेन्टरसम्म सडक मार्ग नभएको वा वर्षायाममा यातायात संवाहन नहुने,

सबैभन्दा टाढाको गाउँ वा बस्तीबाट नजिकको बर्थिङ सेन्टरसम्म पुग्न लाग्ने पैदल दूरी कम्तिमा १ घण्टा हुनुपर्ने,

बुदाँ नं. क वा ख नभएमा उक्त संस्था बन्द गर्न सकिने छ ।

७.६ आयुर्वेदिक औषधालय सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति:

१. नगरपालिका भित्र पर्ने शहरी स्वास्थ्य केन्द्र अवस्थित वडा का प्रमुख -अध्यक्ष
२. अध्यक्षले मनोनित गरेको एकजना(निर्वाचित महिला वडा सदस्यबाट) - उपाध्यक्ष
- ३.शहरी स्वास्थ्य केन्द्र रहेको क्षेत्रको विद्यालयका शिक्षिकाहरू
मध्येबाट एक जना - सदस्य
- ४.स्थानीय व्यापार संघको प्रतिनिधि एकजना - सदस्य
- ५.समितिबाट मनोनित महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरू मध्येबाट एकजना - सदस्य
- ६.सम्बन्धित वडा कार्यालयका सचिव - सदस्य
७. संरक्षकले तोकेको महिला एक जना - सदस्य
८. किशोरीहरू मध्येबाट एक जना - सदस्य
९. सम्बन्धित आयुर्वेदिक औषधालय प्रमुख - सदस्य - सचिव

७.७ शहरी स्वास्थ्य केन्द्र वा सामुदायिक स्वास्थ्य इकाई स्थापनाका लागि:

स्थापना गर्ने सामुदायिक स्वास्थ्य इकाईले स्वस्थ्य सेवा प्रवाह गर्दा लाभाम्वित हने भूगोलको जनसङ्ख्या कम्तिमा ५०० हुनुपर्ने ।

सबैभन्दा टाढाको गाउँ वा बस्तीबाट नजिकको बर्थिङ सेन्टरसम्म पुग्न लाग्ने पैदल दूरी कम्तिमा १ घण्टा हुनुपर्ने,

औधोगिक क्षेत्र वा सकुम्बासी बस्ती वा सीमान्तकृत वर्ग बसोबास गर्ने क्षेत्र भएको, माथि उल्लिखित क,ख र ग बुदाँ पूरा नभएमा गाउँघर क्लिनिक वा खोप क्लिनिकको रूपमा सञ्चालन गर्न सकिनेछ ।

नोट:

१)सामुदायिक स्वास्थ्य इकाई, शहरी स्वास्थ्य केन्द्र भन्नाले गरिब, विपन्न, सीमान्तकृत, जखिममा रहेका, अपायक एवम् दुर्गम ग्रामीण क्षेत्रका समुदायको स्वास्थ्य सेवामा पहुँच बढाउन गर्न तथा भौगोलिक क्षेत्र र जनसङ्ख्यालाई आधार मानी नागरकलाई सकेसम्म कम दूरीमा स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउने उदेश्यले सरकारी तवरमा सञ्चालनमा रहेका वा सञ्चालन गरिने सामुदायिक स्वास्थ्य संस्थालाई बझ्नु पर्दछ । उक्त संधामा अहेव वा हेअ-१, अनमी वस स्ताफ नर्स – १ र कार्यालय सहयोगि – १ जनाको व्यवस्था गरिने छ । यदि बर्थिङ सेन्टर पनि सोहि संधामा सञ्चालन भएमा थप एस बि ए अनमी वा स्ताफ नर्स – १ र क) १ जना को व्यवस्था गरिने छ ।

२) बर्थिङ सेन्टर भन्नाले सरकारी तवरबाट सञ्चालन भएका वा हने स्वास्थ्य संस्थामा

सुरक्षित प्रसूति सेवा प्रदान गर्ने बर्थिङ सेन्टरलाई सम्झनु पर्दछ । उक्त सेन्टरमा एस बि ए अनमी वा स्टाफ नर्सको व्यवस्था गरिनेछ ।

३) आधारभुत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र – नेपाल सरकारले परिकल्पना गरे अनुसार आधारभुत स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्नको लागि प्रत्येक वडामा एक आधारभुत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र हुनेछ । उक्त संथामा अहेव वा हेअ-१, अनमी वा स्टाफ नर्स – १ र कार्यालय सहयोगी – १ जनाको व्यवस्था गरिने छ । यदि बर्थिङ सेन्टर पनि सोहि संस्थामा सञ्चालन भएमा थप एस बि ए अनमी वा स्टाफ नर्स – १ र का.स.-१ जना को व्यवस्था गरिने छ ।

४) गाउँघर क्लिनिक वा खोप क्लिनिक आवश्यकताको आधारमा सञ्चालन गरिनेछ ।

अनुसुचि: १

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ११ उपदफा २ (झ) मा भएको एकल अधिकार क्षेत्र अन्तर्गत उल्लेख भएका स्वास्थ्य र सरसफाईसंग सम्बन्धित काम, कर्तव्य र अधिकारहरू:

- (१) आधारभूत स्वास्थ्य र सरसफाई तथा पोषण सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र नियमन
- (२) आधारभूत स्वास्थ्य, प्रजननस्वास्थ्य र पोषण सेवाको सञ्चालन र प्रवर्द्धन
- (३) अस्पताल र अन्य स्वास्थ्य संस्थाकोस्थापना तथा सञ्चालन
- (४) स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धी भौतिक पूर्वाधार विकास तथा व्यवस्थापन
- (५) स्वच्छ खाने पानी तथा खाद्य पदार्थको गुणस्तर र वायु तथा ध्वनीको प्रदुषण नियन्त्रण र नियमन
- (६) सरसफाई सचेतनाको अभिवृद्धि र स्वास्थ्य जन्य फोहोरमैलाको व्यवस्थापन
- (७) स्वास्थ्यजन्य फोहोरमैला सङ्कलन, पुनः उपयोग, प्रशोधन, विसर्जन र सोको सेवा शुल्क निर्धारण र नियमन
- (८) रक्त संचार सेवा तथा स्थानीय र शहरी स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन
- (९) औषधी पसल सञ्चालन, अनुमति, अनुगमन र नियमन
- (१०) सरसफाई तथा स्वास्थ्य क्षेत्रबाट निष्कासित फोहोरमैला व्यवस्थापनमा निजी तथा गैर सरकारी क्षेत्रसंग समन्वय, सहकार्य र साझेदारी
- (११) परिवार नियोजन तथा मातृशिशु कल्याण सम्बन्धी सेवा सञ्चालन, अनुमति, अनुगमन र नियमन
- (१२) महिला तथा बालबालिकाको कुपोषण न्यूनीकरण रोकथाम, नियन्त्रण

अनुसुची: २

नेपालको संविधान अनुसूचि-९ मा उल्लेख भए वमोजिम र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ११ उपदफा ४ (ख) मा उल्लिखित संघ तथा प्रदेशसंगको सहकार्यमा प्रयोग गर्ने स्थानीय सरकारको स्वास्थ्यसंग सम्बन्धित साझा अधिकार सम्बन्धी कार्यक्रमहरू:

स्वास्थ्य:

- (१) संघीय तथा प्रदेशस्तरीय लक्ष्य र मापदण्ड वमोजिम स्थानीयस्तरको स्वास्थ्य सम्बन्धी लक्ष्य र गुणस्तर निर्धारण गर्ने ।
- (२) जनरल अस्पताल, नर्सिङ्गहोम, निदान केन्द्र तथा अन्य स्वास्थ्य संस्थाहरूको क्लिनिक दर्ता, सञ्चालन अनुमति र नियमन गर्ने ।
- (३) स्थानीयस्तरमा औषधीजन्य वनस्पति, जडीवुटी र अन्य औषधीजन्य वस्तुको उत्पादन, प्रशोधन र वितरण गर्ने ।
- (४) स्वास्थ्य बीमा लगायतका सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमको व्यवस्थापन
- (५) स्थानीयस्तरमा औषधी तथा अन्य मेडिकल उत्पादनको न्यूनतम मूल्य निर्धारण र नियमन
- (६) स्थानीयस्तरमा औषधीको उचित प्रयोग र सूक्ष्मजीव निरोधक प्रतिरोध न्यूनीकरण
- (७) स्थानीयस्तरमा औषधी र स्वास्थ्य उपकरणको खरिद, भण्डारण र वितरण
- (८) स्थानीयस्तरमा स्वास्थ्य सूचना प्रणालीको व्यवस्थापन
- (९) स्थानीयस्तरमा जन स्वास्थ्य निगरानी (पब्लिक हेल्थ सर्भेलेन्स)
- (१०) स्थानीयस्तरको प्रवर्द्धनात्मक, प्रतिकारात्मक, उपचारात्मक, पुनस्थापनात्मक र प्यालिएटिभ स्वास्थ्य सेवाको सञ्चालन
- (११) स्वस्थ जीवनशैली, पोषण, शारीरिक ब्यायाम, योग अभ्यास, स्वास्थ्यवृत्तको पालना, पञ्चकर्म लगायतका जनस्वास्थ्य सेवाको प्रवर्द्धन:
- (१२) जुनोतिक र कीटजन्य रोगको नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन
- (१३) सुर्ती, मदिरा र लागू पदार्थजन्य वस्तुको प्रयोग नियन्त्रण तथा सचेतना अभिवृद्धि
- (१४) आयुर्वेदिक, युनानी, आम्ची, होमियोप्याथिक, प्राकृतिक चिकित्सा लगायत परम्परागत स्वास्थ्य उपचार सेवाको व्यवस्थापन
- (१५) जनस्वास्थ्य आपत्कालिन स्वास्थ्य तथा महामारीको नियन्त्रण योजना र कार्यान्वयन
- (१६) रोगको नियन्त्रण तथा रोकथाम
- (१७) आकस्मिक स्वास्थ्य सेवा प्रवाह तथा स्थानीय सेवाको व्यवस्थापन ।

अनुसूचि: ३

व्यवस्थापन समितिको कार्यसम्पादन स्व-मूल्याङ्कन फाराम

स्वास्थ्य संस्थाको नाम: ..... समीक्षा गरेको मिति: .....

(क) संस्थागत क्षमता र समितिको सशक्तीकरण

सूचकहरू

छ (१) छैन(०) १ गत ६ महिनामा समितिको बैठक नियमित भएको छ(१) छैन(०)

२ बैठकमा ५१ प्रतिशत वा त्यस भन्दा बढी उपस्थित हुने गरेको छ(१) छैन(०)

३ सदस्यहरू बैठकमा ठीक समयमा आउने गरेको छ(१) छैन(०)

४ समितिको मासिक बैठकको निमित्त निश्चित मिति र समय तोकेको छ (१) छैन(०)

५ महिला तथा पिछडिएको समुदायका प्रतिनिधिहरू बैठकमा नियमित रूपमा उपस्थित हुनेगरेको छ(१) छैन(०)

६ महिला तथा पिछडिएको समुदायका प्रतिनिधिहरूले आफ्नो समुदायका स्वास्थ्य समस्या राखेको र उक्त समस्याहरूलाई निर्णय प्रक्रियामा महत्त्व दिइएको छ(१) छैन(०)

७ बहुमत सदस्यहरूले आ-आफ्नो समुदायबाट स्वास्थ्यका सूचना बैठकमा ल्याउने र बैठकका निर्णयहरू समुदायसम्म पुर्याउने गरेको छ(१) छैन(०)

८ निर्णयहरू बुदागत रूपमा कार्ययोजनाको स्वरूपमा लेख्ने गरेको छ(१) छैन(०)

९ अधिल्लो महिनाको कार्ययोजनाको कार्यान्वयन तथा अनुगमन गर्ने गरेको छ(१) छैन(०)

१० गत आर्थिक वर्षको बार्षिक प्रगति विवरण सबैले देख्ने स्थानमा टाँस गरेको छ(१) छैन(०)

११ अधिल्लो बैठकको प्रगति समीक्षा समितिको मासिक बैठकमा नियमित रूपमा छलफल हुनेगरेको छ(१) छैन(०)

१२ बैठकमा उठेका विषयवस्तु समाधानका लागि एक भन्दा बढी सदस्यलाई जिम्मेवारी दिनेगरेको छ(१) छैन(०)

१३ समितिको वार्षिक कार्ययोजना बनाएको र सबैले देख्ने स्थानमा टाँस गरेको छ(१) छैन(०)

१४ समितिका सदस्यहरूको फोटो सहितको नामावली बोर्ड स्वास्थ्य संस्थामा सबैले देख्ने स्थानमा टाँस गरेको

(ख) स्वास्थ्य संस्था व्यवस्थापन

सूचकहरू

- १ स्वास्थ्य संस्था भित्र तथा बाहिर कम्पाएण्डको वातावरण सपार ब्यबस्थित राखेको छ(१) छैन(०)
- २ स्वास्थ्य संस्था भित्र तथा बाहिर कम्पाएण्डको वातावरण सपार ब्यबस्थित राखेको छ(१) छैन(०)
- ३ आवश्यकता अनुसार २ भौतिक पूर्वाधार (भवन, कोठा, प्रतिकक्षालय, पानी, बिजुली, चर्पी, फर्निचर, आदि) को ब्यवस्थापन गरेको छ(१) छैन(०)
- ३ स्वास्थ्य संस्थामा दरबन्दी अनुसारको कर्मचारीको ब्यवस्थापन गर्न समितिले पहल गरेको छ(१) छैन(०)
- ४ स्वास्थ्य संस्थालाई व्यवस्थित रुपमा सञ्चालन गर्न आवश्यक औषधीको व्यवस्थापन गरेको छ(१) छैन(०)
- ५ स्वास्थ्य संस्थामा आवश्यक पर्ने औजार तथा उपकरणहरू व्यवस्थापन गरेको छ(१) छैन(०)
- ६ न.पा.तथा अन्य निकायबाट स्वास्थ्य कार्यक्रमका लागि स्रोत परिचालन गरेको छ(१) छैन(०)
- ७ कार्यालय समय अनुसार (१० देखी ४ वा ५ वजेसम्म) स्वास्थ्य संस्था खोल्ने ब्यवस्था गरेको छ(१) छैन(०)
- ८ समितिले स्वास्थ्य संस्थाको सहयोग गर्न सुपरिवेक्षण योजना बनाएको छ(१) छैन(०)
- ९ समितिद्वारा योजना अनुसार स्वास्थ्य संस्थालाई सहयोग र सुपरिवेक्षण गर्ने गरेको छ(१) छैन(०)
- १० समितिले गाउँघर तथा खोप क्लिनिकमा सहयोग गर्न सुपरिवेक्षण योजना बनाएको छ(१) छैन(०)
- ११ समितिले गाउँघर तथा खोप क्लिनिकमा सहयोग गर्न सुपरिवेक्षण योजना अनुसार गर्ने गरेको छ(१) छैन(०)
- १२ समितिले आफुले गरेका कामको निश्चित प्रक्रिया अपनाई आफैले समीक्षा गर्न सक्षम भएको र गर्ने गरेको छ(१) छैन(०)
- १३ समितिले कर्मचारीहरूको कामको मूल्याड्ढन गरि प्रोत्साहन गर्ने गरेको छ(१) छैन(०)
- १४ समितिबाट महिला स्वास्थ्य स्वयं सेविकाको कामको मूल्याड्ढन गरि प्रोत्साहन गर्ने गरेको छ(१) छैन(०)
- १५ समितिले न.पा., गा.पा. वा अन्य निकायसंग कार्यक्रम प्रभावकारी रुपमा सञ्चालन

गर्न समन्वय गर्ने गरेको । छ(१) छैन(०)

१६ समितिले महिला स्वास्थ्य स्वयं सेविकालाई आवश्यक सहयोग गर्ने गरेको छ(१)
छैन(०)

१७ समितिले विभिन्न क्षेत्रको सुपरिवेक्षण पश्चात देखिएका राम्रा तथा सुधार गर्नुपर्ने
कुराहरूलाई समितिको मासिक बैठकमा राखी छलफल गर्ने गरेको छ(१)
छैन(०)

१८ स्वास्थ्य संस्थाको वस्तुगत पार्श्व चित्र बनाएको छ(१) छैन(०)

(ग) स्वास्थ्य सेवाको अवस्था छ

सूचकहरू

- १ प्रत्येक महिना स्वास्थ्य संस्थाको सेवाको प्रगतिको समीक्षा मासिक अनुगमन कार्य
पुस्तिकाको आधारमा गरी समितिको मासिक बैठकमा राख्ने छ(१) छैन(०)
गरेको
- २ खोपको लक्ष्य अनुसार प्रगति हासिल गरेको र समुदायमा आधारित नवजात शिशु
स्याहार तथा वाल रोगको एकिकृत व्यवस्थापन गरेकाछ(१) छैन(०)
- ३ २२५ आइरन चक्की सेवनको लक्ष्य अनुसार प्रगति हाँसिल गरेको छ(१) छैन(०)
- ४ चार पटक गर्भजाँच सेवा लक्ष्य अनुसार प्रगति हाँसिल गरेको छ(१) छैन(०)
- ५ लक्ष्य अनुसार टी.टी. खोपको प्रगति हाँसिल गरेको छ(१) छैन(०)
- ६ समितिले दक्ष स्वास्थ्यकर्मीबाट स्वास्थ्य संस्थामा सुत्केरी गराउन ब्यवस्था गरेको
छ(१) छैन(०)
- ७ चाहना हुँदा हुँदै पनि परिवार नियोजनको कुनै साधन उपभोग गर्न नसकेका दम्पतीहरूको
पहिचान गरेको छ(१) छैन(०)
- ८ गाउँघर तथा खोप क्लिनिकहरू नियमित रुपमा सञ्चालन हुने गरेको दृघ छ(१) छैन(०)
- ९ सेवाबाट छुटेका मानिस (महिला, दलित, जनजाती, पिछडिएका र संस्थावाट टाढा
रहेका) हरूको पहिचान गरी सेवामा उनिहरूको पहुँच बढाउन समुदाय
परिचालन कार्य गर्ने गरेको छ(१) छैन(०)
- १० राष्ट्रिय स्वास्थ्य कार्यक्रमहरूमा समितिले योजनाबद्ध रुपमा सहयोग गर्ने गरेको
छ(१) छैन(०)
- ११ स्वास्थ्य संस्थामा हुनुपर्ने औषधीको किसिम स्वास्थ्य संस्थाको तह अनुसार उपलब्ध
गरेको छ(१) छैन(०)
- १२ स्वास्थ्य संस्थामा हुनुपर्ने ४ वटा अत्यावश्यक औषधीहरू (पुनर्जलीय झोल,
एमोक्सिसिलीन, आइरन र भिटामिन ए) भए नभएको यकिन गरेको छ(१)

छैन(०)

- १३ नागरिक वडापत्र सबैले देख्ने स्थानमा टाँस गरेको छ(१) छैन(०)
- १४ समिति र स्वास्थ्य संस्थाको वार्षिक कार्ययोजना बनाएको छ(१) छैन(०)
- १५ नियमित रुपमा प्रतिवेदन गरेको छ(१) छैन(०)
- १६ न.पा.को स्वास्थ्य आवश्यकताको पहिचान गरी वडा स्तरीय स्वास्थ्य योजना बनाएको छ(१) छैन(०)
- १७ अ.हे.व./अ.न.मी. ले समितिको बैठकमा उपस्थित भई आमा समूह, गाँउ घर क्लिनिक,स्वास्थ्य स्वयं सेविका कार्यक्रमबारे छलफल गर्ने गरेको छ(१) छैन(०)

प्रमाणीकरण मिति: २०७९/०९/२५

आज्ञाले,
विष्णु प्रसाद ज्ञवाली
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत